

บทบาทของอุตสาหกรรมชนบทกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

ความนำ

อุตสาหกรรมในชนบทและอุตสาหกรรมหัตถกรรมนับเป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญของทั้งแรงงานที่ประกอบอาชีพดังกล่าวเป็นอาชีพหลัก และเป็นอาชีพเสริมเมื่อว่างจากฤดูกาลทำนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งจากผลของการศึกษาโดยองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Office) ปรากฏว่า จากการพิจารณาเกี่ยวกับจำนวนหน่วยการผลิตและชนิดของสินค้า ในประเทศศรีลังกามีอุตสาหกรรมประเภทนี้จัดบันทึกไว้ประมาณ ๕๐,๐๐๐ หน่วย ในปี ๑๙๗๔-๑๙๗๕^๑ ในบังคลาเทศ ประมาณ ๕๗,๐๐๐ หน่วย^๒ และจากการพิจารณาสัดส่วนของแรงงานในประเทศกำลังพัฒนา ๑๓ ประเทศ จากจำนวน ๑๔ ประเทศ หนึ่งในห้าของแรงงานในชนบท เป็นแรงงานที่ยึดอาชีพในอุตสาหกรรมดังกล่าวเป็นอาชีพหลัก^๓ นอกจากนี้ภาคอุตสาหกรรมในชนบท ยังนับว่ามีบทบาทที่สำคัญอีกอย่างคือ สามารถช่วยลดการอพยพจากเขตชนบทมาสู่ตัวเมืองได้ เป็นการแก้ปัญหาทางสังคมในเขตเมืองของประเทศกำลังพัฒนา ก่อให้เกิดการจ้างงานโดยเฉพาะแรงงานสตรี แต่อย่างไรก็ตามการ

---

¹C. Liedholm and E. Chuta "The economic of rural and urban small scale in Srilungka", in African Rural Economy Paper No. 14, (Michican State University 1976) P. 17

²C. Liedholm and E. Chuta "Rural non-Farm Employment, A Review of the State of Art", in M.S.U. Development Paper No. 4, (Michican State University 1979) P. 12

³M. Allal and E. Chuta, Cottage industries and handicrafts, Some Guidelines for Employment Promotion, (GENEVA: International Labour Office, 1982) P. 11

ขยายตัวและการพัฒนาอุตสาหกรรมในชนบทก็ควรที่จะพัฒนาไปอย่างมั่นคงจากการวางแผนที่ดี ดังนั้นภาครัฐบาลก็ควรที่จะให้ความสนใจกับอุตสาหกรรมประเภทนี้เพิ่มมากขึ้น ความสำคัญของอุตสาหกรรมในชนบทของประเทศกำลังพัฒนาทั่ว ๆ ไปก็จะมีคล้ายคลึงกัน แต่การศึกษาในกรณีนี้จะเน้นถึงบทบาทและความสำคัญของอุตสาหกรรมดังกล่าวในกรณีของประเทศไทยเท่านั้น

อุตสาหกรรมที่พัฒนาและขยายตัวอยู่ในประเทศไทย ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นับแต่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้น ไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าก็ดี อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก หรืออุตสาหกรรมสินค้าประเภททุนล้วนแต่มีปัญหา และพัฒนาไปบนพื้นฐานที่ไม่มั่นคงนัก เนื่องมาจากลักษณะของการค้าระหว่างประเทศไทยต้องตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ อีกหลายประเทศ นอกจากนี้แล้วการลงทุนอุตสาหกรรมส่วนมากยังคงกระจุกตัวอยู่ในเขต เมืองหรือเขตที่มีความเจริญแล้ว เนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มากมาย ทำให้ความเจริญไม่ได้แพร่ขยายออกไปสู่ชนบท ดังนั้นประชาชนในชนบทส่วนมากจึงยังประสบกับปัญหาความยากจนอยู่ และพากันอพยพลงถิ่นฐานเข้ามาทำงานทำในเขตตัวเมืองเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ซึ่งจะมีผลก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ อีกมากมายทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม วิธีการแก้ปัญหาทางหนึ่งก็คือ การพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อมในชนบท ซึ่งประเทศไทยก็มีอุตสาหกรรมประเภทนี้กระจายอยู่ตามภาคต่าง ๆ อยู่แล้ว โดยเฉพาะอุตสาหกรรมหัตถกรรม แต่เนื่องจากความจำกัดทางด้านตลาดและขาดความสนใจจากภาครัฐบาล จึงทำให้อุตสาหกรรมนี้ไม่ขยายตัวเท่าที่ควร ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๕ รัฐบาลจึงได้ให้ความสนใจกับอุตสาหกรรมในชนบทเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากได้เล็งเห็นว่าอุตสาหกรรมดังกล่าวจะมีส่วนช่วยในการพัฒนาชนบทได้ในอนาคต การศึกษาในบทนี้จะเป็นการกล่าวถึง ความหมายของอุตสาหกรรมในชนบท โดยเฉพาะอุตสาหกรรมในครัวเรือน (Cottage industry) บทบาทของอุตสาหกรรมในชนบททางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และประโยชน์ที่จะได้รับจากการพัฒนาอุตสาหกรรมนั้น

ความหมายของอุตสาหกรรมชนบท

อุตสาหกรรมชนบท หมายถึง อุตสาหกรรมในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งมีอุตสาหกรรมทุกประเภทรวมอยู่ด้วย อุตสาหกรรมในชนบทในประเทศไทยส่วนมากเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม และอุตสาหกรรมในครัวเรือน ส่วนที่เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มีจำนวนน้อย โดยเฉพาะในชนบทในต่างจังหวัดด้วยแล้ว อุตสาหกรรมที่มีอยู่ส่วนมากเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน

ในฐานะที่อุตสาหกรรมในครัวเรือนมีแพร่หลายอยู่ในท้องถิ่นทั่วไปในประเทศและมีความสำคัญต่อการครองชีพของราษฎรในท้องถิ่นอยู่เป็นอันมาก ดังนั้นจะศึกษาถึงลักษณะทั่วไปของอุตสาหกรรมในครัวเรือนของประเทศไทย เพื่อประกอบกับคำนิยามดังต่อไปนี้คือ^๑

๑. แรงงาน ส่วนมากใช้แรงงานในครัวเรือน ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงใกล้เคียง ผู้ที่ประกอบการส่วนมาก เป็นผู้ที่มีความชำนาญเฉพาะอย่างและทำสืบเนื่องกันมานาน
๒. วัตถุดิบ ผู้ผลิตอาจจะหามาเอง ได้มาจากหมู่บ้าน ชื้อมาจากตลาดในเมือง หรือซื้อมาจากจังหวัดใกล้เคียง
๓. การขาย มีคนกลางมารับซื้อ บางครั้งผู้ผลิตจะเดินทางไปขายเอง และซื้อวัตถุดิบจากในเมืองกลับมาทำ
๔. ลักษณะพิเศษของอุตสาหกรรมในครัวเรือนของไทยเรานั้น คนไทยมีอาชีพหลักคือ การทำนาปลูกข้าว ในชนบททั่วไปชาวนาไทยทำนากันเกือบทุกครอบครัว โดยมากฤดูทำนาตกราว ๆ เดือนพฤษภาคมถึงเริ่มโต หว่าน ปลูกข้าว และจะเก็บเกี่ยวเสร็จในราวเดือนมกราคมของปี แต่บางท้องที่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงระยะเวลาดังกล่าวบ้าง ช่วงของการทำนาปีหนึ่ง ๆ ประมาณ ๖-๘ เดือน ช่วงที่ว่างจากฤดูกาลทำนาหลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จประมาณ ๔-๖ เดือน ชาวนาไทยส่วนมากจะใช้เวลาเหล่านี้หันมาประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว และในบางท้องที่ก็มีการทำกันตลอดปี

^๑ รัตน์ ฉัตรชัย "อุตสาหกรรมภายในประเทศไทย" ใน หัตถกรรมประจำถิ่น
(กรุงเทพฯ : กรมการฝึกหัดครู ๒๕๒๓) หน้า ๔

จากลักษณะต่าง ๆ ของอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่กล่าวมา เราสามารถสรุปเป็นคำนิยามได้ดังนี้คือ

อุตสาหกรรมในครัวเรือน (Cottage industry) หมายถึง อุตสาหกรรมที่ทำกันในครัวเรือน ในบ้านที่อยู่อาศัย เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเป็นส่วนใหญ่ ทำผลิตภัณฑ์ที่ใช้ความชำนาญทางฝีมือ อาจจะทำเป็นงานอาชีพหลัก คือยึดถือเป็นอาชีพประจำ หรือจะทำเป็นอาชีพรอง คือใช้เวลาว่างจากงานอาชีพประจำมาทำ ตัวอย่างของอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น การจักสาน การแกะสลัก การทำเครื่องเขิน การประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ การแปรรูปอาหารจากสินค้าเกษตร เป็นต้น

บทบาทของอุตสาหกรรมชนบท

บทบาทของอุตสาหกรรมชนบทในการพัฒนาเศรษฐกิจปัจจุบันได้ทวีความสำคัญมากขึ้น ทั้งตลาดภายในและภายนอกประเทศ ในด้านตลาดต่างประเทศมูลค่าส่งออกของสินค้าหัตถกรรมไทยเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา คือเพิ่มจาก ๒๑๓.๓ ล้านบาท ในปี ๒๕๑๓ เป็น ๖,๕๓๒.๔ ล้านบาท ในปี ๒๕๒๓ และ ๔,๕๖๐ ล้านบาท ในปี ๒๕๒๔ ตามลำดับ^๑ นอกจากนี้ตัวเลขทางสถิติแล้ว บทความของ Theodore Herman ก็ยังกล่าวถึงบทบาทของอุตสาหกรรมขนาดย่อมในชนบทไว้ในเรื่อง "The Role of Cottage and Small Scale Industries in Asian Economic Development"^๒ ซึ่งกล่าวไว้ว่า ประเทศกำลังพัฒนาจำนวนไม่น้อยได้พยายามพัฒนาเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมภายในขอบเขตของการขาดแคลนทุน และเล็งเห็นว่า อุตสาหกรรมขนาดย่อมเป็นวิธีที่จะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์เรื่องนี้ได้ นอกจากนั้นยังเป็นการแก้ปัญหาการว่างงานตามฤดูกาล อุตสาหกรรมประเภทนี้ใช้

^๑ กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, สถิติส่งออกสินค้าหัตถกรรมไทย และโครงการส่งเสริมพัฒนาหัตถกรรมไทย ๒๕๒๔, (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, กระทรวงอุตสาหกรรม ๒๕๒๔) หน้า ๒๔

^๒ อ้างใน "บทบาทอุตสาหกรรมขนาดย่อมในการพัฒนาเศรษฐกิจ" วารสารเศรษฐกิจธนาคารกรุงเทพจำกัด ปีที่ ๔ (พฤศจิกายน ๒๕๒๐) : ๖๘๖-๖๘๗

เงินทุนน้อย ทำให้การจ้างงานเป็นไปอย่างเต็มที่ เพิ่มอำนาจซื้อภายในท้องถิ่น หาเงินตราต่างประเทศ และลดสินค้าเข้า ช่วยประหยัดต้นทุนการขนส่ง เก็บรักษาศิลปะและความชำนาญที่ถ่ายทอดกันมา และที่สำคัญคือ เป็นการปูพื้นฐานของการใช้เครื่องมือ เครื่องจักรขนาดหนักในโอกาสต่อไป จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมขนาดย่อมในชนบท ซึ่งเราสามารถพิจารณาบทบาทความสำคัญของอุตสาหกรรมดังกล่าวออกได้เป็น ๓ ทางด้วยกัน คือ

บทบาททางด้านเศรษฐกิจ

บทบาททางด้านเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมชนบท สามารถพิจารณาโดยสรุปได้ดังนี้คือ

๑. อุตสาหกรรมในชนบทช่วยยกฐานะเศรษฐกิจของหมู่บ้านให้สูงขึ้น

โดยเฉพาะอุตสาหกรรมในครอบครัว กล่าวคือ เมื่อหมดสิ้นฤดูทำการเพาะปลูกก็สามารถหันมาประกอบอาชีพที่ตนถนัด ช่วยให้แรงงานไม่สูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ ช่วยให้ผลผลิตของชาติเพิ่มขึ้น เพิ่มพูนรายได้ของครอบครัวให้สูงขึ้น หรือช่วยให้มีการออมทรัพย์เพิ่มขึ้น เนื่องจากสามารถผลิตสิ่งของจำเป็นที่จะต้องซื้อขึ้นใช้เอง

๒. ช่วยให้วัตถุดิบภายในประเทศมีค่าสูงขึ้น โดยนำเอามาผลิตแปรรูป

เป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องการ ช่วยให้เกิดความคิดริเริ่ม มีการสำรวจทรัพยากรของชาติ เพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างกว้างขวาง กระตุ้นให้เกิดวิชาการผลิต หรือการคิดค้นวิธีการผลิตที่ทันสมัยขึ้นมา คือเมื่อสินค้าที่ผลิตได้เหล่านั้นเป็นที่นิยมในตลาดผู้ผลิตก็จะต้องพยายามหาช่องทางผลิตให้ได้จำนวนมากขึ้น ด้วยการนำเอาเครื่องจักรเครื่องมือมาใช้ช่วยให้กิจการขยายตัว

๓. อุตสาหกรรมขนาดย่อมมีบทบาทในการกระจายอุตสาหกรรมออกไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ได้โดยง่าย โดยเฉพาะอุตสาหกรรมในครัวเรือนซึ่งมีรากฐานในการผลิตรองรับที่อยู่แล้ว เช่น ความชำนาญงาน วัตถุดิบหาง่ายในท้องถิ่น การลงทุนช่วยเหลือส่งเสริมโดยรัฐจะสิ้นเปลืองน้อย เฉพาะบางเรื่องที่สำคัญ เช่น การช่วยหาตลาด ช่วยเหลือในด้านเทคนิค การผลิตที่จะช่วยให้คุณภาพของผลผลิตดีขึ้น

๔. ช่วยเพิ่มพูนรายได้เงินตราต่างประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่าสินค้าที่เกิดจากการผลิตของอุตสาหกรรมสินค้าพื้นเมืองบางประเภท เป็นสินค้าที่มักต้องเที่ยวต่างประเทศนิยมซื้อ เพื่อใช้เป็นของที่ระลึก ตลอดจนซื้อเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ ด้วย

บทบาททางด้านการเมือง

อุตสาหกรรมสินค้าพื้นเมือง หรืออุตสาหกรรมในครัวเรือนนี้ ถ้าจะพิจารณาในกรณีของประเทศไทยจะเห็นได้ว่า ขณะที่ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาการบ่อนทำลายของลัทธิการเมืองอันไม่พึงปรารถนานั้น การส่งเสริมให้อุตสาหกรรมกระจายอยู่ทั่วไปในท้องถิ่นชนบท จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยให้การพัฒนาท้องถิ่นดำเนินไปได้ และก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างภาคเกษตรและอุตสาหกรรม ทำให้ชาวชนบทมีงานทำ มีรายได้เพิ่มขึ้น ช่วยให้งานการด้านอื่น ๆ ขยายตัวเจริญตามมา จนสามารถลดความยากจนในชนบทลงได้ ซึ่งจะทำให้อโอกาสของการบ่อนทำลายลดน้อยลง

บทบาททางด้านสังคม

เมื่อพิจารณาในแง่ของสังคมจะเห็นได้ว่า อุตสาหกรรมนี้จะมีบทบาทที่ช่วยลดการหลั่งไหลโยกย้ายเข้ามาสู่เมืองหลวงของประชาชนในท้องถิ่นชนบท ซึ่งจะมีผลอย่างสำคัญในการลดปัญหาทางสังคมลงไปได้ อันจะทำให้สามารถลดงบประมาณที่จำเป็นต้องใช้จ่ายเพื่อแก้ไขปัญหา และขณะเดียวกันก็สามารถนำเอางบประมาณดังกล่าวไปใช้ในกิจการอื่นที่จำเป็นต่อไป ทั้งจะช่วยให้นโยบายกระจายความเจริญทาง เศรษฐกิจและสังคมไปสู่ท้องถิ่นชนบทประสบความสำเร็จได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า อุตสาหกรรมในชนบทจะมีบทบาทเข้าไปเกี่ยวข้องกับทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง แต่บทบาทที่นับว่าสำคัญที่สุดก็เห็นจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ เพราะเมื่อสามารถแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจได้แล้ว การแก้ไขปัญหาทางด้านอื่น ๆ ก็ย่อมสามารถที่จะดำเนินไปได้ไม่ยากนัก

อุตสาหกรรมในชนบทนอกจากจะมีบทบาทต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว อุตสาหกรรมชนบทก็มีความสัมพันธ์กับภาคการผลิตอื่นอันได้แก่ ภาคเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมขนาดย่อมในเมือง ซึ่งเมื่อมีการพัฒนาอุตสาหกรรมดังกล่าว ก็ย่อมจะส่งผลกระทบต่อทั้งภาคทั้งสองด้วยความสัมพันธ์ดังกล่าวจะแยกพิจารณาได้ดังนี้คือ

ความสัมพันธ์กับภาคเกษตรกรรม

การเติบโตของอุตสาหกรรมในชนบทขึ้นกับปัจจัยที่สำคัญคือ วัตถุดิบ ตลาดทั้งภายในและภายนอกท้องถิ่น และแรงงานทั้งที่มีฝีมือและไร้ฝีมือในท้องถิ่น ซึ่งปัจจัยดังกล่าวก็มาจากภาคเกษตรกรรมเป็นส่วนมาก เราจะพิจารณาความสัมพันธ์กับภาคเกษตรกรรมได้ดังต่อไปนี้คือ

๑. วัตถุดิบ อุตสาหกรรมในครัวเรือน หรืออุตสาหกรรมหัตถกรรมส่วนมากมักจะเป็นการแปรรูปสินค้าเกษตร วัตถุดิบที่ใช้จึงเป็นทั้งผลผลิตทางด้านเกษตรและผลิตภัณฑ์จากป่า ตัวอย่างเช่น อุตสาหกรรมการทอผ้า อุตสาหกรรมการแกะสลักไม้ในภาคเหนือ การแปรรูปวัตถุดิบทางด้านเกษตรจะก่อให้เกิดผลดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นมากกว่าที่จะจำหน่ายในรูปวัตถุดิบ

๒. แรงงาน อาชีพหลักของประชาชนในชนบทส่วนมากมักจะทำการเกษตร แต่เนื่องจากการผลิตทางภาคเกษตรไม่สามารถที่จะทำได้ตลอดทั้งปี เช่นในกรณีของการทำนาในฤดูแล้ง บางท้องถิ่นไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ แรงงาน จะมาสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ดังนั้นอุตสาหกรรมในครอบครัวก็จะมีแรงงานเพิ่มมากขึ้น ผลที่ได้รับก็คือ การลดปัญหาการว่างงานตามฤดูกาล และลดการอพยพออกไปหางานทำในท้องถิ่นอื่น ๆ

๓. ผลผลิตทางการเกษตร ทำให้ความต้องการสินค้าจากอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่เป็นหัตถกรรมเพิ่มขึ้น เช่น เครื่องมือในการเก็บเกี่ยว (เคียว, มีด) ภาชนะที่บรรจุผลผลิตทางการเกษตร (เข่งหวาย) เกวียนใช้ในการบรรทุกผลผลิตออกมาสู่ตลาดในบางท้องถิ่น ความต้องการในสิ่งเหล่านี้จะเพิ่มขึ้นเมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยว

๔. การเก็บออมเงินที่ได้จากภาคเกษตร มักจะใช้เป็นเงินลงทุนของอุตสาหกรรมในครัวเรือน เนื่องจากเกษตรกรมักจะมีอาชีพหลักทางด้านกรเพาะปลูก ดังนั้นเมื่อจำหน่ายผลผลิตทางเกษตรได้แล้ว เมื่อว่างจากฤดูกาลเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว ก็มักจะมีการประกอบอาชีพที่เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น การทอผ้า การจักสาน หรือการแปรรูปสินค้าเกษตรอื่น ๆ และเนื่องจากการลงทุนจำเป็นต้องใช้เงินลงทุนจำนวนหนึ่ง ซึ่งการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินย่อมเป็นไปได้ยาก เนื่องจากขาดหลักทรัพย์ในการค้ำประกัน และระเบียบวิธีการต่าง ๆ ที่ยุ่งยาก ดังนั้นการลงทุนของอุตสาหกรรมในครัวเรือนส่วนมากแล้วเงินลงทุนจึงมักจะมาจากการเก็บออม ซึ่งได้จากการขายผลผลิตทางการเกษตรนั่นเอง

จากความสัมพันธ์ที่กล่าวมา จะแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมในครัวเรือนให้ขยายตัวมากขึ้น นอกจากจะเป็นการช่วยเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนในชนบทแล้วก็ยังเป็นส่วนที่จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนให้กับเกษตรกร เมื่อราคาสินค้าเกษตรตกต่ำหรือจำหน่ายไม่ได้ด้วย

ความสัมพันธ์กับอุตสาหกรรมขนาดย่อมในเมือง

ความสัมพันธ์ระหว่างอุตสาหกรรมในชนบทกับอุตสาหกรรมขนาดย่อมในเมืองนี้ สามารถที่จะพิจารณาได้หลายด้านด้วยกัน แต่ที่เห็นได้เด่นชัดคือ การรับช่วงการผลิต ซึ่งพบมากในภาคเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป

การรับช่วงการผลิต (Sub-Contracting System) คือ การที่อุตสาหกรรมขนาดย่อมในเมืองได้ตัดขั้นตอนในการผลิตบางช่วงไปจ้างแรงงานในชนบท เนื่องจากจะเสียค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าการที่จะลงทุนทำการผลิตขึ้นนั่นเอง ผลดีที่จะเกิดขึ้นนอกจากจะเป็นการสร้างงานให้กับประชาชนในชนบทแล้ว ยังเป็นการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยบางอย่างออกไปสู่ชนบทมากขึ้น ทำให้ผลิตภัณฑ์หลาย ๆ ชนิดได้มีการพัฒนาขึ้นในชนบท เช่น การทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย การทอเสื่อ การตัดเย็บเสื้อผ้า และการทำเฟอร์นิเจอร์ เป็นต้น

นอกจากนี้ผลผลิตจากอุตสาหกรรมในครัวเรือนบางชนิด สามารถที่จะเป็นปัจจัยการผลิตของอุตสาหกรรมในเมืองได้ เช่น การทอเสื่อที่มีคุณภาพสูงสามารถนำไปตัดแปลงเป็น กระเป๋า หรือผ้าไหม ผ้าฝ้าย สามารถนำไปผลิตต่อเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูป เพื่อการส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ และในการทอผ้าในปัจจุบันได้มีการพัฒนาใช้เส้นใยสังเคราะห์เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีขึ้น ดังนั้นอุตสาหกรรมในชนบทก็จะเป็นตลาดของวัตถุดิบจากอุตสาหกรรมในเมืองบางชนิดด้วย และอุตสาหกรรมในชนบทยังจะเป็นแหล่งแรงงานที่สำคัญของอุตสาหกรรมขนาดย่อมในเมือง โดยเฉพาะแรงงานฝีมือ เพราะแรงงานของอุตสาหกรรมในตัวเมืองก็จะ เป็นแรงงานที่อพยพมาจากชนบทในบริเวณใกล้เคียงนั่นเอง

ประโยชน์จากการพัฒนาอุตสาหกรรมในชนบท

อุตสาหกรรมในชนบทมีบทบาทและความสัมพันธ์กับภาคอื่น ๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นการพัฒนาอุตสาหกรรมนี้ให้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์ซึ่งจะสรุปได้ ดังนี้คือ

๑. ช่วยให้ประชาชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน มักจะทำหลังเก็บเกี่ยว ซึ่งชานาว่าง แต่แทนที่จะใช้เวลาว่างไปในทางไม่ดี เช่น เล่นการพนัน ชานากลับหันมาทำสิ่งของสำหรับใช้ภายในครอบครัว เช่น การทอผ้า การเย็บเสื้อผ้า การจักสาน ฯลฯ นับว่าการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนช่วยให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และใช้แรงงานให้ได้ผลอย่างเต็มที่
๒. สามารถนำเอาวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์หรือมีค่าขึ้น การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนจะต้องมีวัตถุดิบ วัตถุดิบบางอย่างมีเหลือเฟือในท้องถิ่น ถ้าหากสามารถนำมาประดิษฐ์ให้เป็นสิ่งของหรือสินค้าขึ้นมา จะช่วยให้วัตถุดิบนั้น ๆ มีค่าขึ้น เช่น ตันกก ปอ กาบกล้วย เอามาทอเสื่อ เย็บเป็นกระเป๋าสตริ การเอาดินมาปั้นเป็นเครื่องปั้นดินเผา การเผาอิฐ การนำไม้ไผ่มาสานเป็นเข่ง กระบุง ตะกร้า เป็นต้น วัตถุดิบบางชนิดเราไม่เคยคิดว่าจะมีประโยชน์แต่เมื่อสามารถประดิษฐ์เป็นสินค้า ก็ทำให้วัตถุดิบเป็นประโยชน์และมีค่าขึ้นมา
๓. ช่วยเพิ่มรายได้ของครอบครัว และโดยส่วนรวมแล้วเป็นการช่วยเพิ่มพูนรายได้ของชาติ การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน เมื่อผลผลิตมากขึ้น สามารถจำหน่ายให้มีรายได้เพิ่มขึ้นหรือว่าสามารถประดิษฐ์เครื่องใช้ได้ด้วยตนเอง ทำให้เป็นการประหยัดรายจ่าย และเมื่อมีรายได้จากการประดิษฐ์สิ่งของมากขึ้น ก็ช่วยให้การครองชีพของประชาชนดีขึ้น
๔. ช่วยประหยัดเงินตราต่างประเทศ ประโยชน์ข้อนี้จะได้เห็นได้จากการทำหมวกด้วยไม้ไผ่ ปอ เครื่องปั้นดินเผา ถ้าสามารถทำได้ภายในประเทศโดยไม่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ ก็จะเป็นการช่วยประหยัดเงินตราต่างประเทศ ตรงกันข้ามถ้าสามารถทำการผลิตได้มาก และมีคุณภาพดีสามารถส่งไปจำหน่ายต่างประเทศได้ เช่น จำพวกเครื่องเขิน เครื่องถม ก็ทำให้ประเทศมีเงินตราต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น
๕. ช่วยรักษาศิลปะหัตถกรรมของชาติมิให้เสื่อมสูญ เช่น การทำเครื่องเขินแบบไทย การทำเครื่องเงิน การแกะสลักลวดลายแบบไทย ฯลฯ

๖. ช่วยให้เกิดวิธีการผลิตที่ทันสมัย คือ เมื่อกิจการผลิตสินค้าเป็นที่นิยมในตลาดแล้ว ความต้องการในตลาดเพิ่มขึ้น ผู้ผลิตก็พยายามหาวิธีที่ทำให้ ผลิตสินค้าได้มากขึ้น เช่น โดยนำเครื่องจักร เครื่องทุนแรงที่ทันสมัยมาใช้และยังเป็นการขยายกิจการให้ใหญ่ขึ้น อีกด้วย

๗. เมื่อหมู่บ้านใดอยู่ติดกันดี มีอาชีพ และไม่มีเวลาว่างมากนัก อาจเป็น สิ่งหนึ่งที่จะช่วยขจัดปัญหาอาชญากรรมได้ เช่น การลักเล็กขโมยน้อย หรืออาชญากรรมอื่น ๆ

อุตสาหกรรมในชนบท แม้ว่าจะมีบทบาทส่วนหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ และมีประโยชน์ ในด้านต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่อุตสาหกรรมในชนบทปัจจุบันก็ยังประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย ซึ่งทำให้อุตสาหกรรมดังกล่าวไม่สามารถขยายตัวได้มากเท่าที่ควร ปัญหาและ อุปสรรคของอุตสาหกรรมในชนบทสรุปได้ดังนี้คือ

๑. เครื่องมือและอุปกรณ์ในการผลิตส่วนมากเป็นเครื่องมือแบบง่าย ๆ เมื่อก่อน เคยใช้มาอย่างไร ก็ยังคงใช้อยู่จนทุกวันนี้ ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้การผลิตขาด ประสิทธิภาพ เช่น เครื่องมือในการทำเครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือในการทำกระดาษ ที่อำเภอสันกำแพง เป็นต้น

๒. การขาดแคลนวัตถุดิบ เนื่องจากขาดการวางแผนที่ดี ทำให้ต้องหาซื้อ วัตถุดิบจากท้องถิ่นอื่น ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าขนส่งวัตถุดิบที่นำมาทำการผลิต

๓. ปริมาณหรือผู้ประกอบการอุตสาหกรรมในครัวเรือน บางประเภทมีจำนวนผู้ ประกอบเพิ่มมากขึ้น แต่บางประเภทผู้ประกอบการจำนวนน้อยลงกว่าเดิม เช่น การทำเครื่อง ปั้นดินเผาในบางท้องที่ เช่น จังหวัดนนทบุรี ทั้งนี้อาจจะ เป็นเพราะมีสินค้าหรือสิ่งประดิษฐ์ ประเภทอื่น ๆ เข้ามาแทนที่ และมีคุณภาพดีกว่า ราคาถูกกว่า จึงทำให้อุตสาหกรรมในครัว เรือนขายไม่ได้ ผู้ผลิตจึงต้องพากันเลิกกิจการไป

๔. ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมในครัวเรือน ส่วนมากไม่มีหัวหน้าการค้า พ่อค้า คนกลางมักจะไปซื้อถึงแหล่งที่ทำการผลิตในราคาค่อนข้างต่ำ เพราะผู้ผลิตขาดความรู้ใน ด้านตลาด จึงทำให้เสียเปรียบพ่อค้าคนกลาง และผู้ผลิตมักจะอยู่ใต้อิทธิพลของพ่อค้าเหล่านี้

๕. ขาดแคลนเงินทุนในการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน ถึงแม้ว่าการประกอบ ประเภทนี้มีเครื่องมือ เครื่องใช้แบบง่าย ๆ แต่มักปรากฏว่ายังขาดเงินทุนที่จะทำการผลิตให้ดีขึ้น

กล่าวโดยสรุป อุตสาหกรรมในชนบทหรืออุตสาหกรรมในครัวเรือนในประเทศไทย ได้ทำกันมานานแล้ว โดยมากใช้เวลาว่างหลังฤดูเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว ในปัจจุบันอุตสาหกรรม บางประเภทมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น บางประเภทก็มีจำนวนลดน้อยลง เนื่องจากมีสิ่งประดิษฐ์ ใหม่ ๆ มาแทนที่ แต่บางอย่างก็ได้เจริญก้าวหน้า มีการดัดแปลงวิธีการผลิต ผลิตภัณฑ์ของ อุตสาหกรรมในครัวเรือน ยังมีลักษณะแสดงถึงศิลปวัฒนธรรมของชาติ มีความสำคัญที่จะต้อง ส่งเสริมสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือ เพราะช่วยให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น ช่วยให้ คนมีงานทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีส่วนสำคัญในการพัฒนาชนบทของประเทศ หากเปรียบเทียบกับคนในเมืองแล้ว ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบท ดังนั้นภาครัฐบาลจึงควรที่จะให้ความ ช่วยเหลือ และส่งเสริมให้อุตสาหกรรมในชนบทสามารถพัฒนาก้าวหน้ามากขึ้น อุตสาหกรรม ข้าว เกรียบงา เป็นอุตสาหกรรมชนิดหนึ่งที่เป็นสินค้าพื้นเมืองของจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งใช้ปัจจัย การผลิตที่เป็นสินค้าเกษตรในจังหวัดและยังมีการใช้แรงงานในการผลิตเป็นส่วนมาก ดังนั้น จึงนับได้ว่าเป็นอีกอุตสาหกรรมหนึ่งที่ที่น่าสนใจ ซึ่งจะมีการศึกษารายละเอียดในบทถัดไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย